

ANADOLU'NUN İLK FOTOĞRAFHANESİ KONYA FOTO BEHÇET'İN TARİHİ

Haşim KARPUZ*

Özet

Anadolu Selçuklu başkenti Konya'ya 1885 yılında Bağdat Demiryolu ulaşınca hem seyyahlar hem de teknik yenilikler şehre gelmeye başladı. 1895 yılında Garabet Kirkor Solakyan ile fotoğraf stüdyosu kuruldu. 1916 yılında fotoğrafhaneyi kalfası Hasan Behçet Bey'e devretti.

Hasan Behçet Bey, 1943 yılında kayınbiraderi Turan Ersoy'u, 1943'de ağabeyi Ahmet Oğul'u yanına aldı. 1979 yılında ustalığa Yılmaz Oğul geçti. Foto Behçet stüdyo fotoğraflarını çok başarılı çekip, rötuşlayıp basarak Konya'nın en iyi fotoğrafhanesi unvanını kazanmıştır.

1990'larda dijital fotoğrafın yaygınlaşması ile 1996 yılında fotoğrafhaneye kapandı. 2013 yılında fotoğrafhanenin stüdyo makinesi, bazı aletleri ve zengin negatif arşivi Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından satın alınarak Koyunoğlu Müzesi'nde sergilenmeye başlandı.

Anahtar Kelimeler: Fotoğraf Stüdyosu, Tarihi Fotoğrafçılık, G. K. Solakyan, Behçet Bey, Ahmet-Yılmaz Oğul.

Abstract

The History of Konya Photo Behçet The First Photography Studio of Anatolia

As Baghdad Railway reached to the capital of Anatolian Seljuks, Konya, in 1885, as well as pilgrims, technical innovations also began to come to the city. Photography studio was founded in 1895 by Garabed Kirkor Solakyan. In 1916 he handed over the studio to his foreman, Mr. Hasan Behçet.

Hasan Behçet Bey took along brother in law, Turan Ersoy in 1943 and his brother's son, Ahmet Oğul in 1943. After his death in 1958, Ahmet Turan and Ahmet Oğul directed the studio. In 1979 Yılmaz Oğul became the master of the

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü.

studio. By retouching and printing ways, Photo Behçet took very successful studio photographs, so he acquired the title of the best photography of Konya.

During 1990s due to increase of digital photography, the photography closed down in 1996. In 2013 the studio camera, some tools and a rich archive of negatives of the photography studio were purchased by the Municipality of Konya; and displayed in the Museum of Koyunoğlu.

Keywords: Photography Studio, Historical photography, G. K. Solakyan, Behçet Bey, Ahmet- Yılmaz Oğul.

1.GİRİŞ

Bilimsel araştırmalar arasında insanlığa çok yönlü hizmet eden, hayatını kolaylaştıran buluşlardan biri de fotoğrafçılıktır. Karanlık bir kutu, fotoğraf makinesi yardımıyla tespit edilen görüntü; anılarımızın yok olmamasını, kültür ve sanat eserlerinin tanımlanması, hareketli görüntü (sinema, televizyon), röntgen görüntüleri, belge fotoğrafı vb. uygulamalarla hayatımızın her anında önemli bir varlık olmuştur.

1827 yılında keşfedilen fotoğraf birkaç yıl sonra seri olarak üretilmeye başlamıştır. Türkiye'ye 1854 Kırım Savaşı sırasında getirilmiş, 1860'lı yıllardan sonra İstanbul Beyoğlu'nda fotoğrafhaneler açılmıştır. Konya'da ilk fotoğrafhanenin 1895 yılında açıldığı kabul edilmektedir. Bu fotoğrafhane konumuz olan Foto Behçet'in ilk dönemi Garabet Solakyan Fotoğrafhanesidir. 1895 yılında Konya'ya Bağdat Demiryolu'nun ulaştığı, seyyahların, araştırmacıların Konya'yı ziyaret ettiği yıllardır. Tren yoluyla Konya'ya Avrupai yenilikler, ithal mallar getirilmeye başlanmıştır.

Burada sizlere Anadolu'da kurulan ilk fotoğrafhanelerden birisi olan Foto Behçet'in kısaca tarihinden ve günümüze gelen arşivinden söz edilecektir. Konya Büyükşehir Belediye Başkanlığı büyük bir ileri görüşlülükle bu arşivi satın almış ve Konya Fotoğraf Tarihi Müzesi'nin temellerinin atmıştır.

2. FOTO BEHÇET'İN KURULUŞU

Konya'da ilk fotoğrafhane Garabet Kırkor Solakyan tarafından kurulmuş, kısa bir süre sonra fotoğrafhane Hasan Behçet Bey'e devredilerek Foto Behçet olmuştur. Solakyan – Foto Behçet Fotoğrafhanesine geçmeden önce Konya'nın ilk fotoğrafları hakkında kısaca bilgi verelim:

Konya'da ilk fotoğrafları 19. yüzyıl sonlarında yabancı seyyah ve araştırmacılar çekmiştir. Bunların en eskisi Clement Huart'dır. Huart, Konia La Ville des Derviches Tourneurs (Dönen Dervişler Şehri Konya) adlı eserinde, gravürlerin yanısıra siyah-beyaz fotoğraflar kullanmıştır. Bunlar şehrin genel görünümü, yapıların genel ve detay görüntülerinden oluşur. Küçük Asya Seyahati, Konya'daki Selçuklu Anıtları, Konya Köşkü üzerine birer kitap yazan

Friedrich Sarre eserlerinde şehir görünümüleri ve çok sayıda anıt fotoğraflarına yer vermiştir. Aynı yıllarda Selçuklu eserleri ve özellikle kitabeler üzerine çalışan Alman konsolosu Löytved'de birçok fotoğraf çekmiştir. Bu araştırmacı ve seyyahlardan başkaları tarafından da Konya'da 1885-1900 yılları arasında fotoğraflar çekilmiştir. 20'nci yüzyıl başlarında Konya'da, bazı yabancılar hem bilimsel hem de dini ve siyasal amaçlı araştırmalar yapmış, bol miktarda şehir ve anıt fotoğrafları çekmişlerdir. Bunlardan Ramsay ve Bell ikilisi önemlidir. Ramsay Hıristiyan yerleşme ve yapılarını, kilise teşkilatını incelerken, Bell de kendisine sanat tarihi malzemesi toplayıp o zamanki Anadolu şehirlerinde, halkın durumunu inceliyordu.

Yıldız Sarayı Kütüphanesi'nden İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ne getirilen fotoğraf albümleri 19. yüzyıl sonlarında Osmanlı İmparatorluğu için önemli bir bilgi kaynağıdır. Bu albümleri hazırlatan Sultan II. Abdülhamit: "Her fotoğrafın bir fikir taşıdığını ve yüz sayfalık bir makalenin insana verebileceği siyasi ve hissi anlamı bir resmin tek başına verebileceğini, fotoğrafları yazılı hatıratara tercih eder ve onlardan geniş ölçüde faydalanırım." demiştir. Yıldız Sarayı'nda iki Konya fotoğraf albümü bulunmaktadır. Bunlarda 65 adet fotoğraf yer almaktadır. Bu albümü kimin hazırladığı bilinmemektedir. Fotoğrafların kenarlarında Lazario imzası vardır.

1.G.K. Solakyan ve Fotoğrafhanesi: Solakyan'ın hayatı hakkındaki bilgilerimiz sınırlıdır. 1895 yılında Konya'ya gelerek Alâeddin Tepesi civarında bugünkü Vali İzzet Bey Caddesi Görücü Sokakta stüdyosunu kurduğu biliniyor. Solakyan'ın Hasan Behçet Bey ve Agop Bey adlı iki yardımcısı vardı. Solakyan'ın 1916 yılında Konya'dan zorunlu göç yoluyla ayrılıp ayrılmadığı bilinmiyor. Çok sevildiği için halk tarafından valilik nezdinde kalması için girişimde bulunulmuştur. Bir rivayete göre de hastalanarak Konya'da ölmüştür. Varisleri fotoğrafhaneyi 1916 yılında kalfası Hasan Behçet Bey'e satmışlardır (Foto. 1).

Solakyan fotoğrafhanesinin üstten camlı ve perdeli bir çekim stüdyosu vardı. Elektrik olmadığı için çekimler gün ışığı yardımıyla yapılıyordu. Stüdyoda çok değişik ve Avrupai mobilyalar ve perdeler dekor teşkil ediyordu. Ayrıca fotoğrafhanede son model makineler kullanılmaktaydı.

Solakyan dönemi; fotoğraflarını üç başlıkta toplayabiliriz.

a- Stüdyo Fotoğrafları: Hatıra, vesikalık olarak çekilen insan fotoğraflarının cam negatifleri. Negatiflerin yanında pozitif – basılmış fotoğraflar. Birçok Konya'nın evinde Solakyan damgalı fotoğraflar bulunmaktadır.

b- Tören ve Toplantı Fotoğrafları: Resmi açılışları ve törenleri gösteren fotoğraflar..

c- Kartpostallar: Solakyan 100 civarında Konya Kartpostalı çekmiştir. Konya'nın genel görünüşleri, Tarihi Eserler, Kamu Yapıları, Çarşı, Pazar, insan fotoğraflarını kartpostal olarak çoğaltmıştır. Bu kartpostalların bir kısmı renklidir (Foto. 2-3).

2. Hasan Behçet Fotoğrafhanesi

Bu fotoğrafhane, Solakyan fotoğrafhanesinin devamıdır. 1886 yılında Ermenek'te doğan Hasan Behçet Bey (Foto.4), İstanbul Sanayi-i Nefise Mektebi mezunudur. 1916 yılında fotoğrafhaneyi devraldıktan sonra ihtiyat zabiti olarak askere gitti ve işleri yardımcısı Agop yürüttü. 1917 yılında İplikçi Camii batısındaki Emir Pervane Sokaktaki kendi binasını yaptırmaya başladı. Hasan Behçet tekrar silâh altına alındı ve İstiklâl Harbinin birçok cephesinde savaştı. Bu sebeple yeni binaya ancak 1926 yılında taşınıldı.

Hasan Behçet Bey, ustası Solakyan'dan daha özenli ve estetik değeri olan fotoğraflar çekmiştir. Stüdyonun donanımına önem vermiş, en yeni ışık, sehpa, perde ve makineler getirtmiştir. Hasan Behçet Bey, 1930 yılında kayınbiraderi Turan Ersoy'u, 1943 yılında ağabeyinin oğlu Ahmet Oğul'u yanına almış ve onları yetiştirmiştir. Güçlü bir ekip kuran Behçet Bey, kısa sürede Konya'nın en iyi fotoğrafçısı unvanını kazandı. Stüdyoda çekim, banyo, baskı ve rötuş aşamalarında en iyi teknikler ve makineler özenle kullanılmıştır. Hasan Behçet Bey çok fazla dış çekimler yapmamıştır. Bununla birlikte, resmi törenlerin, okulların, değişik şehir görünümelerini belgelemiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Vilayet ve çevresi
- Şehrin genel görünümleri
- Atatürk anıtının açılışı
- Konya Kız Muallim Mektebi, Gar binası
- Ziraat Bankası, Büyük Postane, Bağdat Oteli
- Eski Zahire Ambarı, Kayıklı Kahve gibi (Foto. 5-6).

Turan Ersoy - Ahmet Oğul Dönemi

Hasan Behçet Bey 1956 yılında fotoğrafhaneyi kayınbiraderi Turan Ersoy ve Ahmet Oğul'a devretti ve daha sonra 1958 yılında Ankara'da vefat etti. Bundan sonra fotoğrafhaneyi Turan Ersoy ve Ahmet Oğul ortak olarak yönetti. Turan Ersoy'un vefatından sonra yönetimi Ahmet Oğul sürdürdü.

Turan Ersoy, aslen Ermenekli ustası Hasan Behçet Bey'in tanıdığı idi. Çok mülayim, alçak gönüllü, zevkli ve hoşgörülü bir insandı. Av tutkusu vardı.

Anadolu'nun ilk Fotoğrafhanesi Konya Foto Behçet'in Tarihi

Foto Hasan Behçet'te haftalık fotoğraflar çeken, rötuş yapan ikinci usta idi. Ahmet Oğul'un yetişmesine katkıda bulundu.

İşine erken gelen kalfa ve çıraklara güler yüzle davranan bütün camianın Turan Ağabeyi idi. Hasan Behçet Bey'in sert mizacına karşılık onun zengin bir hoşgörüsü vardı.

Fotoğrafçılık alanında rötuşun en iyi uygulayıcısı, baş sanatkarı olarak bilinirdi. Turan Ersoy'un bir başka özelliği de fotoğraf tamiri ve karakalem fotoğrafçılığını çok iyi bilip uygulamasıydı (Foto. 7-11).

Hasan Behçet Beyin vefatından sonra Ahmet Oğul'la birlikte işleri devraldı.1960 ihtilalinde fotoğrafhaneye ekonomik krize girdi. Bu sırada, Solakyan'dan kalan cam negatif arşivinin bir bölümünü İstanbul'da bir hastaneye lam camı olarak satıldı. Alınan para ile işler yoluna koyuldu. Son yıllarında Sızma'daki maden şirketine girdi. 1964 yılında vefat etti.

Ahmet Oğul, fotoğrafhanenin eski çalışma disipliniyi devam ettirdi. Kendisi çekim, rötuş ve baskıda yeri doldurulamayacak bir sanatkârdır. Siyah-beyaz döneminin en iyi karanlık oda baskısı yapan bir ustadır. 1978 yılında ilk renkli baskılar, otomatik baskı makineleri devreye girince çok üzüldü. "Tüfek icat oldu mertlik bozuldu" deyimindeki gibi dijital sistem, bilgisayarla rötuş, fotoğraf sanatını da tehdit etmeye başlamıştı. 1979 yılında oğlu Yılmaz Oğul askerden gelince görevi O'na devretti (Foto. 12).

Yılmaz Oğul Dönemi

Yılmaz Oğul, Hasan Behçet Fotoğrafhanesi'nde kuşaktan kuşağa devam eden nezaket, kalite, titizlik ve sanatı sürdürmeye çalıştı.

Yılmaz Oğul-Karakalem Fotoğrafçılığı: Başka bir tanımlama ile fotoğrafların restorasyon işi fotoğrafçılıkta ayrı bir sanat alanıdır. Bu alandaki çalışmaları ile Turan Ersoy ve Fehmi Erçaylap tanınmıştır. Fotoğraf restorasyonuna fotoğrafçılar "Agrandizman" derler. Bu konunun son ustalarından birisi de Yılmaz Oğul'dur. Resim kabiliyeti olan Yılmaz usta bu işi Turan Ersoy'dan görüp, sonra da Fehmi Erçaylap'ın yanında 2-3 yıl çalışmış ve bu işi öğrenmiştir. 1970'li yıllardan 1990 yıllarına kadar da Konya'nın karakalem işlerini Yılmaz Oğul yapmıştır.

1992 yılında imar plânı düzenlemesi sebebiyle fotoğrafhaneye binası yıkıldı. Yılmaz Oğul fotoğrafhaneyi önce Beyazıt Mahallesi Fıtil Sokağı'na, sonra Hamidiye Mahallesi İnce Minare Sokak 8/4'e taşıdı. Fotoğrafhanenin tarihi üzerine uzun ve duygusal bir yazı yazdı (Oğul, 1998, 62-68). Bir başka yazı da Fotoğraf Dergisi'nde yer aldı (Targaç, 2001, 108-116). Fotoğrafhanenin Konya için değeri hakkında en güzel yazıyı Seyit Küçükbezirci kaleme aldı (Küçükbezirci,1999,2): "*Konya'da hangi eski fotoğraf albümünü açarsanız,*

kahverenginin en güzel tonlarında çekilmiş “Foto Hasan Behçet” kabartma yazılı eski resimler bulursunuz. 40-50 yıl öncesinin “meşhur” fotoğrafçısı “Hasan Behçet” onbinlerce Konya’lının resmini baba kucağında, dede dizinde almış... tablolar gibi “Hasan Behçet” fotoğrafları....”. Hasan Behçet, bir sokağa fotoğrafhanesinin sokağına adını verecek kadar meşhur olmuş, eski Konya’da.... İplikçi camiinden elli adım ötede soldaki sokakta halâ fotoğrafhanesinin binası durur. Biz çocukluğumuzda, ilk gençlik yıllarımızda bu ince dar merdivenlerden çıkılan yüksek ve dar binanın önünden geçerken, bir saygı duyardık.... Nedenini çok sonra düşündüm bu saygının... Bu güzel san’at dalının adamına duyulan saygı hissiymiş bu meğerse...

Halkımızın deyişiyle “Hasan Behçet” sokağından her geçişimde, Hasan Behçet’in fotoğrafhanesi olan binayı, durur, bir süre seyrederdim. Sayısız insanın mutlu olanlarının kağıda geçirildiği bu bina, kimbilir, kaç bin Konya’lıyı en güzel günlerinde hatırlamakta... Kaç bin sevgili el, bu binada, bir objektif karşısında tutuştu. Bu eski bina sanki, bugünlerde hiç değil... Sanki, eski görkemli günlerinin hülyasını bir sıtma nöbetinin anlatılmaz ateşli hazlarında sayıklar gibi...”

Bu sırada bazı makine ve mobilyaları satmak zorunda kaldı. Bunlar arasında ahşap oymalı stüdyo masası önemlidir. Öte yandan bu fotoğrafhanenin zengin arşivinin, anılar birikiminin yok olmaması için elinden geleni yaptı.

Yılmaz oğul eski müşterilerini kaybetti ve ekonomik dar boğaza girdi. Üç dört yıl bu şekilde çalıştıktan sonra fotoğrafhaneyi kapatıp arşiv, makine, ışık, vb. eşyaları bir depoya koydu. Kendisi şimdi yine Konya’nın tarihi fotoğrafhanelerinden birinde çalışmaktadır.

Konya Fotoğraf Tarihi Müzesi Girişimleri

Konya’da renkli fotoğraf çekim ve basımı 1978’de başladı.1990 yılında dijital fotoğrafın yaygınlaşması, telefon ve küçük, ucuz makineler ile fotoğraf çekilmesi fotoğrafhaneleri derinden sarsmıştır. Yıllardır çalışan fotoğrafhaneler kapanmaya başlamıştır. Bu sıralarda Yılmaz Oğul Foto Behçet’in fotoğraf malzemelerini ve arşivinin müze yapılması için girişimde bulundu. İstanbul ve Konya basınında yazılı ve görüntülü haberler yayınlattı. Kültür Müdürlüğü Belediye nezdinde girişimlerde bulundu.

Nihayet mutlu sona 2013 yılında ulaşıldı. Konya Büyükşehir Belediyesi Foto Behçet’in Stüdyo malzemelerini ve arşivini satın alıp Koyunoğlu Müzesi’nde sergilemeye başladı.

Ana başlıklarıyla Foto Behçet arşivinde şu malzemeler bulunmaktadır:

- 1- Stüdyo Malzemeleri: Ayna, Fotoğraf Makinesi, Işık, Koltuk ve İskemleler.

Anadolu'nun ilk Fotoğrafhanesi Konya Foto Behçet'in Tarihi

- 2- Karanlık oda teçhizatı, Ağrandisör, Marjör, Küvet, İlaç şişeleri vb.
- 3- 1500 civarında Selüloid, 1 milyon civarında da cam negatif
- 4- 3500 civarında basılı fotoğraf.

Arşivde yer alan negatif ve pozitif görüntülerin Solakyan döneminden günümüze kadar 120 yıllık bir zamanın görsel belleğini oluşturmaktadır. Burada bizlere Konya'nın anılarını, duygularını yansıtan vesikalık, aile fotoğrafları (gruplar), okul fotoğrafları (Kız Öğretmen Okulu) yer almaktadır. Hayatın değişik dönemleri düğün- gelin, sünnet çocuklarının mutlulukları gözlerinden okunuyor.

4. SONUÇ

Konya Büyükşehir Belediyesi Foto Behçet Arşivini satın almakla Konya'nın görsel hafızasının korunmasına büyük katkı sağlamıştır. Fotoğraf sadece bir görüntü değildir. Tarihi belge olarak toplumsal tarihin yazılmasına en büyük malzeme desteğini vermektedir. Son yıllarda hızla gelişen teknoloji yaşantımızı kolaylaştırırken hatıralarımızı yok etmektedir. Dünyanın bütün şehirleri, insanları birbirine benzetilmektedir. Bunun için kültür değerlerimizi, anılarımızı yaşatmak için en büyük yardımcımız fotoğraf olmaktadır. Son yıllarda Konya'da yayınlanan fotoğraf albümlerine gösterilen ilgi bunu doğrulamaktadır.

KAYNAKÇA

- KARPUZ, Haşim – ODABAŞI A. Sefa, (1996) “Kartpostallarla 20. yy. Başlarında Konya’da Kısa Bir Gezinti,” Tarih ve Toplum, Sayı: 146, s. 34- 40
- KARPUZ, Haşim, (1996) Fotoğraflarla Geçmişte Konya, İstanbul, Konya Büyükşehir Belediyesi, 1996
- KÜÇÜKBEZİRCİ, Seyit, (1999) “Eski Bir Fotoğrafa Bakarken”, Yeni Gazete, 26 Nisan, s.2.
- KARPUZ, H. (2008), Konya Fotoğraf Tarihi, Konya.
- ODABAŞI, A. Sefa, (1998) 20. Yüzyılın Başlarında Konya'nın Görünümü, T. C. Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Konya, s. 189- 193
- OĞUL, Yılmaz, (1988) “Foto Hasan Behçet”, Tarih ve Medeniyet, Sayı: 53, s. 62-68

Haşim Karpuz

ÖZENDES, Engin, (1995) Osmanlı İmparatorluğunda Fotoğrafçılık, 1839-1919, İstanbul, s.78

TARGAÇ, Z.O., (2001) “Garabet Kirkor Solakyan”, Fotoğraf Dergisi, Sayı: 35, İstanbul, s. 108-116

Anadolu'nun ilk Fotoğrafhanesi Konya Foto Behçet'in Tarihi

Foto.1-G.K.Solakyan ve Hasan Behçet (ayakta)

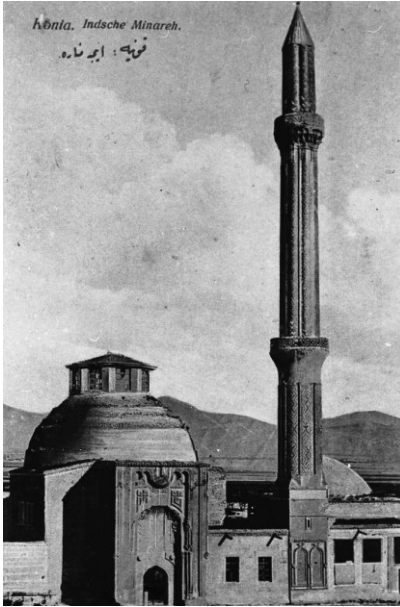

Foto.2-İnce Minareli Medrese (Kartpostal), Solakyan.

Fot.3- İnce Minare Medrese
(Kartpostal), Solakyan.

Fot.4-Hasan Behçet Bey

Fot.5-Kayıklı Kahve

Fot.-6- Atatürk Anıtı

Foto.7-Uzluk Ailesi, Arka Sırada Şahabettin Uzluk, Prof Dr. Feridun Nafiz Uzluk

Foto.8-Foto Behçette Çekilmiş Bir Düğün Fotoğrafı (dış).

Anadolu'nun ilk Fotoğrafhanesi Konya Foto Behçet'in Tarihi

Foto.9- Foto Behçet Stüdyo
Fotoğrafi

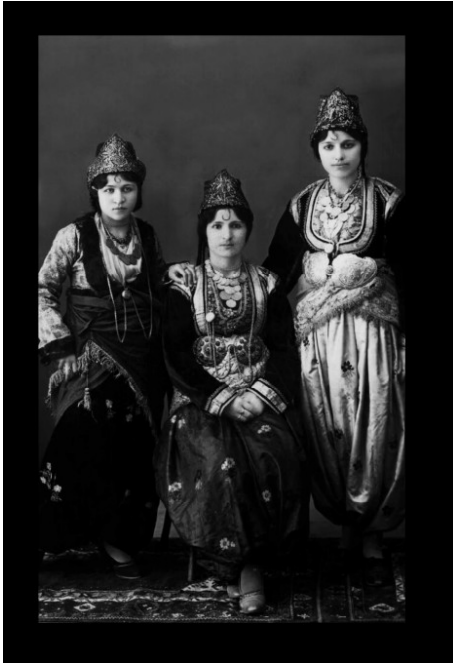

Foto.10- Yöresel
Kıyafetleriyle Konya
Kadınları

Haşim Karpuz

Foto.11-Bir Portre

Foto.12-Ahmet Oğul ve
Yılmaz Oğul